

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 726:2-523.6:27-789.325"15/17"

Prejeto: 4. 10. 2017

Arhitektura kapucinskega reda znotraj meja redovnih provinc. Primer nekdanje Štajerske kapucinske province¹

TANJA MARTELANC

prof. nemškega jezika in umetnostne zgodovine, doktor zgodovinskih znanosti,
arhivist Pokrajinski arhiv v Novi Gorici
e-pošta: tanja.martelanc@pa-ng.si

Izveček

Kapucinsko umetnost je treba raziskovati znotraj provincijskih meja oz. v povezavi z matičnimi provincami, ki so dotično provinco v preteklosti ustanovile in vplivale tako na njeno redovno arhitekturo kot tudi na slikarstvo in kiparstvo. Za gradbeno dejavnost znotraj province so bili v 16., 17. in 18. stoletju po večini odgovorni kar kapucini sami, ki so v svojih vrstah poznali redovne arhitekte oz. gradbene nadzornike, v virih imenovane *fabricieri*. V svojih redovnih pravilih so zato zapisali, da mora vsaka provinca izbrati štiri brate, ki so dobri in pobožni. Ti so morali narediti ali potrditi načrt za vsako novogradnjo ali prezidavo, skrbno so morali bedeti nad celotno gradbeno dejavnostjo znotraj ene province, kar je v praksi za nekdanjo Štajersko kapucinsko provinco veljalo vse tja do druge polovice 18. stoletja, ko so gradbeno dejavnost največkrat pod taktirko gvardijanov prevzeli laični arhitekti in stavbeniki.

Abstract

ARCHITECTURE OF CAPUCHIN ORDER WITHIN THE BOUNDARIES
OF ORDERS' PROVINCES. THE EXAMPLE OF A FORMER
CAPUCIN STYRIAN PROVINCE

The research of Capuchin art must be pursued within provincial boundaries or rather in connection with mother provinces which had in the past established the province concerned, and thus affected its monastic architecture as well as painting and sculpture. In the 16th, the 17th, and the 18th centuries the responsibility for construction activities within province was assumed mostly by Capuchins who had monastic architects or construction work supervisors, known in sources as *fabricieri*. They wrote in

Ključne besede:

kapucinska arhitektura, redovni umetniki, redovni arhitekti, redovni nadzorniki, fabricieriji, Štajerska kapucinska provinca, slovenski kapucinski samostani

Key-words:

Capuchin architecture, monastic artists, monastic architects, monastic supervisors, fabricieri, Capuchin Styrian province, Slovene Capuchin monasteries

¹ Članek je povzetek glavnih ugotovitev o vlogi kapucinskih redovnih gradbenih nadzornikov doktorske disertacije avtorice; glej: Martelanc: *Kapucinska arhitektura*.

their monastical rules that every province must select four friars who are good and devout. These friars were required to prepare or endorse plans for every construction of new buildings or reconstructions and had to diligently exercise vigilance over the whole construction activity within one province. In practice such rules applied for the former Capuchin Styrian province up to the 2nd half of the 18th century, when construction activity was taken over by secular architects and construction engineers who were most frequently supervised by guardians.

Kapucinski umetniki znotraj in zunaj meja province

Provincia je kapucinom največkrat predstavljala prostor, v katerem so se gibali celotno redovno življenje. Le redki med njimi, večinoma tisti na pomembnejših mestih, so prestopili njene meje in bili dejavni tudi zunaj nje. Med njimi je bilo tudi nekaj kapucinskih umetnikov. Omenimo naj le slikarja Cosimo Piazza da Castelfranco oz. Paola Piazza, ki je na začetku 17. stoletja deloval na praškem dvoru Rudolfa II.² Večina – šlo je pretežno za manj pomembne ustvarjalce – pa se je za časa redovnega življenja omejila na domačo provinco in krožila od enega do drugega samostana, kjer se je pač pokazala potreba po njihovem znanju. Če so že prekoračili mejo, je bilo to največkrat v primeru, ko je matična provinca na nekem območju osnovala novo provinco in s pomočjo svojih umetnikov zgradila ter opremila tamkajšnje samostane. Na ta način se je kapucinska umetnost dotične italijanske govoreče province – kapucini namreč izhajajo z Apeninskega polotoka – ob koncu 16. in v 17. stoletju razširila skorajda po celotni Evropi in pozneje tudi po svetu.³

Za ozemlje nekdanje Štajerske kapucinske province se nam na žalost ni ohranilo veliko podatkov o kapucinskih umetnikih. Verjetno najbolj znan kapucinski slikar je bil br. Oswald, ki je leta 1668 naslikal sliko *Vseh svetnikov oz. Slavo sv. Trojice* za kapucinsko cerkev v Vipavskem Križu. Doma naj bi bil v Brucku na Muri, umrl pa je leta 1675, po nekaterih podatkih v Brucku na Muri, po drugih pa v Cmureku. Ali je deloval še v kakšnem drugem kapucinskem samostanu, za zdaj ni znano. P. Metod Benedik domneva, da je tudi avtor danes neohranjene podobe za novomeške kapucine. Leta 1689 se je rodil Jožef Rautter de Rauttersberg, bolj poznan kot p. Tomaž iz Krope. Umrl je leta 1751 v kapucinskem samostanu v Škofji Loki. Arhivski dokumenti govorijo o tem, da je delal za novomeški, krški in škofjeloški kapucinski samostan.⁴ Podatkov o kiparjih med kapucini nekdanje Štajerske kapucinske province v virih ni bilo mogoče najti, izučena gradbenika pa sta bila spodaj predstavljena br. Florencijan in br. Jožef, oba iz Ponna v Lombardiji.

Vloga redovnih gradbenih nadzornikov znotraj kapucinske province

Ker umetnost kapucinskega reda išče korenine v prvotni umetnosti reda manjših bratov, jo moramo v tem okviru tudi raziskovati. Manjši bratje na začet-

² Šroněk: Paolo Piazza, str. 284.

³ Več o vplivu nekdanje Beneške kapucinske province na zasnove kapucinskih samostanov nekdanje Štajerske v članku: Martelanc: Arhitekturni traktat.

⁴ Cevc: Galerijska zbirka, str. 16; Kralj: *Kapucinski samostan*, str. 37; Benedik: Kapucini v Novem mestu, str. 199–200.

ku svojega delovanja niso imeli stalnega bivališča. Večkrat so vedrili v opuščeni cerkvah, pastirskih kočah, jamah ter v bolnišnicah za gobavce. V najboljšem primeru so jim prenočišča ponudili dobrotniki in duhovniki, pravega monastičnega življenja pa pravzaprav niso poznali. Sv. Frančišek Asiški je tudi strogo nasprotoval pretirani razsipnosti, zato v prvotnih kapucinskih cerkvah ne najdemo veliko slikarskih upodobitev.⁵

Kljub temu da so kapucini na začetku obstoja poskušali dobesedno udejanjiti predanost Svetemu uboštvu in so za svoja redovna domovanja izbirali predvsem opuščena poslopja in cerkve, pa so bili zaradi vedno večjega števila bratov primorani zidati na novo. Zato se je že zelo zgodaj začelo postavljati vprašanje, kako upoštevati sv. Frančiška in mu v vsem zvesto slediti, ne da bi pri gradnji samostanov prekršili zaobljubo uboštvu. Francesco da Iesi, eden prvih kapucinov, je o na novo zgrajenih samostanih nekdanj rekel celo naslednje: »/.../ *subitamente che un frate entra nelle fabbriche, subito l'entra il demonio addosso e gli toglie il cervello e gli fa fare contro la povertà /.../.*«⁶ Ljubše mu je namreč bilo, da bi kapucini tako kot sv. Frančišek Asiški in njegovi somišljeniki obnovili kako zapuščeno cerkev in si poleg nje uredili bivališče, kot da bi na novo gradili. Ker pa so se zavedali skritih pasti pri gradnji – zelo hitro se namreč lahko začnejo graditi prostorna in bogata samostanska poslopja, ki niso izraz ubožnosti – so kapucini v svojih redovnih pravilih strogo določili, pod kakšnimi pogoji se lahko gradijo oz. kakšne že izgrajene stavbe se lahko sprejemajo za bivanje in kdo naj vodi in nadzira gradnje in obnove vseh redovnih postojank, da ne bi prihajalo do odstopanj. Poudariti moramo tudi, da so se teh določil strogo držali. Ta določila so posledično vplivala tudi na tipično kapucinsko uniformirano gradnjo, ki se kaže v za naš prostor značilni beneško-tirolski zasnovi samostanov.⁷

Kapucini so v svojih prvih predpisih *Costituzioni delli frati minori detti della vita eremitica*, ki so jih sestavili ustanovitelji reda leta 1529 v samotišču S. Maria dell'Acquarella pri kraju Albacina, na kratko začrtali smernice glede gradnje kapucinskih domovanj, ki so jih poznejše konstitucije podrobneje določile.⁸ Navodila so dokaj skopa in le nakazana ter niso tematsko urejena. Odsevajo namreč življenje prvih kapucinov v oddaljenih samotiščih, kjer so bile pomembne predvsem tiha meditacija, odmaknjenost od zunanjega sveta (eremitizem), priložnostna pridiga ter dnevna nabirka živil.⁹

V njih najdemo tudi prvič omenjene brate, ki so morali preveriti, ali so redovne hiše zgrajene v skladu s Svetim uboštvom. Izrecno so izpostavljeni v 53. členu, kjer je govora o tem, da se določila naslanjajo na sv. Frančiška Asiškega, ki je velel, da morajo bratje v domovanjih živeti kot romarji in tujci: »/.../ *quod fratres habeant ecclesias et abitacula pauperula, et quae pro ipsis construuntur omnino non recipiant nisi fuerint secundum sanctam paupertatem, quam in Regula firmiter promisimus, ibi hospitantes sicut peregrini et advenae /.../.*«¹⁰ Če pa so takšne stavbe vseeno sprejeli, so morali povprašati za svet dobre, pobožne in predane brate. Ti bratje so odločali le o tem, ali je bila redovna hiša zgrajena v duhu Svetega uboštva ali ne.¹¹

⁵ Več o umetnosti reda manjših bratov v literaturi, citirani v: Martelanc: *Kapucinska arhitektura*, str. 88–89.

⁶ Cit. po: *La bella e santa riforma*, str. 70.

⁷ Več o kapucinski arhitekturi pa v citirani literaturi v: Martelanc: *Kapucinska arhitektura*, str. 93–127.

⁸ Schmucki: *La figura di*, str. 125.

⁹ Več podatkov o albacinskih določilih v: Schmucki: *La figura di*, str. 126; Toppi: *Introduzione*. I, str. 165; von Thiessen: *Zur Wahrnehmung*, str. 428.

¹⁰ Cit. po: *Le ordinazioni di Albacina*, str. 156–157. Posebno so na tem mestu povzete navedbe, ki jih je sv. Frančišek svojim bratom leta 1226 zapustil v Sieni, prim. Schmucki: *La figura di*, str. 129.

¹¹ Prepis določil je objavljen v: *Le ordinazioni di Albacina*, str. 140–162; *Costituzioni delli frati minori*, str. 177–225.

Leta 1536 so na kapitlju v cerkvi sv. Evfemije v Rimu uzakonili prve prave kapucinske konstitucije z naslovom *Constituzioni de li frati minori detti cappuccini*, ki so bile pozneje še večkrat dopolnjene. Na nekaterih mestih so bile leta 1575 razširjene v duhu potridentske prenove, vendar se kljub temu do leta 1968, vsaj v segmentu gradnje samostanov, skorajda niso bistveno spreminjale.¹²

V 30. letih 16. stoletja so kapucini v 6. poglavju konstitucij predpisali, da se redovniki ne smejo vmešavati v gradnjo samostana, lahko pa pomagajo tako, da graditeljem predlagajo model le-tega. Od leta 1575 so morali biti ti kapucini določeni na kapitlju, potrditi pa jih je moral tudi provincialni vikar. Ti štirje bratje, v konstitucijah imenovani *fabricieri*, so morali biti marljivi in preudarni ter dobri in pobožni, da so lahko upoštevali ubožno zasnovo samostana ter mere, ki so bile predpisane za dotične prostore v samostanu. Leta 1638 pa je bilo še zapisano, da naj bosta vsaj dva od teh štirih bratov definatorja.¹³ Skupaj z generalnim vikarjem, pozneje pa s provincialnim ministrom, so morali sprejeti kraj, kjer so nameravali graditi, in predlagati model, po katerem naj bi se gradilo. Tega so morali predstaviti gradbeniku, da ne bi pozneje prihajalo do napak. Lahko so tudi osebno pomagali pri gradnji. Če nadzornik gradnje, navadno je bil to kapucin, ni upošteval predlaganega modela, je bil kaznovan. Če pa je med njimi prihajalo do nasprotij glede gradnje ali modela, so morali tajno glasovati o zadevi. Od leta 1638 so odločali provincialni minister, definatorji in fabricieriji tudi o tem, ali je samostan resnično treba zgraditi, koliko celic in sob naj ima itd. Noben kapucin pa se ni smel vmešavati v denarne posle pri gradnji samostana, ampak je moral to prepuščati za to določeni osebi. Lahko je le opazoval in ponižno opozoril na kakšno napako ali pa prekomerno porabo sredstev in materiala.¹⁴

Leta 1908 konstitucije zapovedujejo le še dva brata, ki naj vodita gradbeno dejavnost ene province,¹⁵ danes pa kapucinske konstitucije fabricierijev ne omenjajo več. V 4. poglavju kapucinskih konstitucij je le zapisano, da se morajo kapucini na kapitlju odločiti, ali je dotično kapucinsko domovanje zgrajeno in opremljeno v skladu s Svetim ubožtvom ali ne. V predpisih pa je v 9. točki 4. poglavja opredeljeno, da se lahko le provincialni minister skupaj s svetom odloči zgraditi, kupiti ali prodati redovno hišo. Ko je gradnja samostana končana, gvardijan samostana ne sme ničesar prezidati, podreti ali povečati brez posvetovanja hišnega kapitlja, soglasja organa za posvetovanje kot tudi ne brez dovoljenja ministra.¹⁶

Četudi se je izraz *fabricieri* prvič pojavil v kapucinskih konstitucijah šele leta 1575, so ti brez dvoma obstajali že prej. Na začetku najbrž še niso bili izučeni gradbeniki in arhitekti, ampak so bili preprosti bratje, ki so morali slediti navodilom, zapisanim v konstitucijah; v virih jih najdemo navedene tudi kot *Mastri Costruttori*.¹⁷ Nadzorovali so gradnjo samostana, usklajevali delo mizarjev, kovačev, zidarjev itd. Pozneje so nekateri v red stopili že kot zreli umetniki. Med najbolj znanimi najdemo Micheleja da Bergamo, Dionysija da Firenze, Juniperusa da Pontremoli, Giacoma da Pontremoli, Antonia da Pordenone, Massäusa von Nonsberg, Johannaesa von Bozen idr.¹⁸

¹² Toppi: Introduzione. II, str. 227–248.

¹³ Vsako provinco vodi provincialni minister, ki mu pomagajo štirje provincialni definatorji. Samostan vodi krajevni predstojnik ali gvardijan, hospic pa superior, oba sta izvoljena na provincialnem kapitlju. Samostansko družino sestavljajo novinci, patri, kleriki in bratje; povzeto po: Dür: *Die Kapuziner*, str. 14–15.

¹⁴ Prepis konstitucij iz leta 1536 je objavljen in komentiran v: *Constituzioni de li frati minori*, str. 249–464; *Le prime costituzioni*, str. 163–244. Prepis vseh konstitucij do leta 1643 pa v: *Constitutiones Ordinis fratrum minorum*.

¹⁵ Van 's-Hertogenbosch: *L'architettura dei Cappuccini*, str. 149.

¹⁶ *Regel und Konstitutionen*, str. 99, 212.

¹⁷ Van 's-Hertogenbosch: *L'architettura dei Cappuccini*, str. 157–158.

¹⁸ Več o tem v: Frank: *Gebaute Armut*, str. 57–58; Hümmerich: *Anfänge des kapuzinischen Klo-*

Fabricieriji so se bržkone zgledovali tudi po že izdelanih modelih samostanov in jih le prilagajali potrebam oz. so se z laičnim gradbenikom pogovorili o svojih željah, ki jih je ta nato upošteval. Načrti, ki so se uporabljali za gradnjo redovnih domovanj na tleh ene kapucinske province, so si med seboj tako podobni, da je skorajda neizpodbitno, da so nastali na podlagi enega ali nekaj osnovnih konceptov.¹⁹

V nekaterih primerih pa so gradnjo kapucinske redovne hiše ali cerkve zaupali posvetnim arhitektom, vendar budno bedeli nad celotno izvedbo. Eden najbolj znanih primerov je prelepa samostanska cerkev *Il Redentore* v Benetkah, ki jo je zasnoval Andrea Palladio. Zaradi njene ambiciozne zasnove in bogatega okrasja so skromni kapucini pred začetkom gradnje morali zaprositi papeža za dovoljenje za gradnjo, saj so se strogo prekršili zoper svoje redovne predpise.²⁰ Predvsem pa so se kapucini za laične arhitekta odločali od 19. stoletja dalje. Veliko več besede so v 19. in še posebej v 20. stoletju pri zasnovi in prezidavah imeli kar gvardijani sami.²¹ Zato je nekoč p. Gerlach van 's-Hertogenbosch v zvezi z vlogo gvardijanov v kapucinski arhitekturi nekoliko hudomušno zapisal: *La storia dell'architettura dei Cappuccini è la storia dei capricci dei Guardiani*.²²

Redovni arhitekti in nadzorniki niso bili nobena posebnost kapucinskega reda, saj so jih poznali tudi drugi redovi, npr. cistercijani, dominikanci in manjši bratje. Cistercijani od leta 1154 gradbenih del v samostanu niso smeli prepustiti svetnim osebam. Redovni arhitekti so takrat najverjetneje potovali z enega gradbišča na drugo, medtem ko za njihove pomočnike tega ne moremo trditi.²³ Dominikanci so npr. okrog leta 1235 predpisali, da morajo za vsako gradnjo samostana izvoliti tri brate, ki bodo skrbeli, da se bodo redovna določila glede gradnje samostanov, ki so jih uzakonili, v praksi tudi resnično izvrševala.²⁴ Zanimive so tudi konstitucije manjših bratov observantov iz 15. stoletja, ki kažejo izjemne podobnosti s stoletje mlajšimi kapucinskimi. Leta 1431 so ti namreč zapovedali, da mora imeti vsaka provinca štiri brate, ki naj naredijo načrt za samostan in vodijo njegovo gradnjo.²⁵ Še posebej pa so redovni arhitekti značilni za redove, ki so bili ustanovljeni v 16. stoletju, npr. jezuite, barnabite, teatince, bosonoge karmeličane itd. Med najbolj znanimi naj omenimo le teatinca Guarino Guarinija (1623–1683), ki ni deloval le znotraj svojega reda, ampak je zasnoval kar nekaj privatnih in javnih stavb v Torinu, ter jezuita Andrea Pozza (1642–1709), ki je bil dejaven tudi na naših tleh.²⁶

Vloga redovnih nadzornikov in stavbenikov ter laičnih gradbenikov v okviru nekdanje Štajerske kapucinske province s poudarkom na slovenskih samostanih

Na podlagi podrobne analize kapucinske arhitekture v okvirih Štajerske kapucinske province se je izkazalo, da je na začetku ustanovitve komisariata in poznejše province novogradnjo ali prezidavo redovne hiše v večini primerov

sterbaues, str. 12, 33, 56, 68, 87, 245–257; van 's-Hertogenbosch: *L'architettura dei Cappuccini*, str. 151–158; Lingo: *The Capuchins*, str. 21; Böhm: *La situazione insediativa*, str. 65.

¹⁹ Dokazano npr. tudi na primeru nekdanje Štajerske kapucinske province: Martelanc: *Arhitekturni traktat*, str. 39–51.

²⁰ Več o beneški cerkvi v: da Portogruaro: *Il tempio del Redentore*; Puppi: *Andrea Palladio*, str. 419–423.

²¹ Van 's-Hertogenbosch: *L'architettura dei Cappuccini*, str. 148.

²² Cit. po: van 's-Hertogenbosch: *L'architettura dei Cappuccini*, str. 148.

²³ Več o arhitekturi cistercijanov v: Badstübner: *Kirchen der Mönche*, str. 158–217.

²⁴ Več o določilih dominikanskih generalnih kapitljev in njihovi arhitekturi v: Sundt: *Mediocres domos*, str. 394–407; Krasić: *Crkva i samostan*, str. 67–107.

²⁵ Rossini: *Appunti per una storia*, str. 28–29.

²⁶ Klaiber: *Architecture as Form*, str. 11–16.

nadziral kapucin, ki je bil tudi prvi predstojnik novozgrajenega samostana; imenovali so ga *superior* gradnje. Ne moremo z gotovostjo trditi, da je v tem primeru šlo za enega izmed štirih fabricierijev. Ta kapucin je imel le nalogo voditi celotno postavitve samostana. Vselej pa se je moral posvetovati z redovnim vodstvom in za to pristojnimi patri, tj. fabricieriji. V prvih desetletjih obstoja Štajerske kapucinske province v tej vlogi nastopajo predvsem patri, ki so izhajali iz nekdanje Beneške kapucinske province. Če se omejimo le na samostane, ki stojijo danes znotraj slovenskih državnih meja, sta bila to npr. p. Damaščan iz Benetk, med drugim tudi definitor, ki je med letoma 1607 in 1608 spremljal potek postavitve nove redovne hiše v Ljubljani²⁷ in ok. pet let pozneje pripravil vse potrebno za gradnjo samostana v Mariboru,²⁸ ter p. Fortunat iz Verone, komisar t. i. štajerskega komisariata, predhodnika Štajerske province, ki je urejal zadeve za gradnjo celjskega samostana,²⁹ ki ga je nato leta 1615 dokončal p. Martin iz Trevisa.³⁰ Gradnjo mariborske redovne hiše, ki se je gradila med letoma 1613 in 1620, pa je nadziral p. Martin z Dunaja,³¹ saj so bile v tistih prvih letih obstoja province vezi z avstrijskimi samostani nedvomno še vedno zelo močne, štajerska provinca pa takrat še ni imela številnega redovnega naraščaja. Pozneje se omenjajo kapucini iz matične province, kot npr. p. Joahim iz Gradca, ki je prevzel gradnjo svetokriškega samostana konec 30. in v začetku 40. let 17. stoletja,³² p. Filip iz Zagreba in p. Romuald iz Štandreža ter gvardijani, ki so jima sledili in so med letoma 1658 in 1672 nadzorovali postavitve novomeškega samostana,³³ ter p. Anton iz Kranja in p. Martin iz Bistrice, ki sta bedela nad škofjeloško novogradnjo, ki se je vršila med letoma 1707 in 1712.³⁴ Imena vseh kapucinov, ki so nadzorovali novogradnje na Slovenskem, pa iz ohranjenih virov žal niso razvidna.

V knjigi kapitljev nekdanje Štajerske kapucinske province, ki se nanaša na čas od leta 1649 do 1916, so fabricieriji označeni na različne načine: *Fabricarum Praefecti*, *Praefecti Fabricarum*, *Architecti constituti*, *Officium Fabriciorum*, *Magistri Fabricae*.³⁵ Navadno so navedeni štirje kapucini, ki so opravljali to funkcijo. Vsaj eden, če ne kar dva od njih sta bila hkrati tudi definitorja, kot so od leta 1638 zapovedovale konstitucije. Leta 1664 so kot fabricieriji navedeni kar vsi definitorji, kar velja tudi za naslednje leto, leta 1666 pa so zopet izrecno navedeni štirje fabricieriji, med njimi tudi spodaj predstavljeni br. Florencijan iz Ponna, ki se mu je leta 1675 pridružil še br. Jožef iz Ponna. Zanju lahko z gotovostjo trdimo, da sta bila izučena stavbenika in ne zgolj nadzornika gradenj. Pri naštevanju fabricierijev province sta vedno navedena kot zadnja dva in nikoli hkrati ne opravljata funkcije definitorja.³⁶ Zato menim, da po tej analogiji lahko tudi med drugimi fabricieriji, ki so navedeni na zadnjih dveh mestih, iščemo možne izučene kapucinske stavbenike. Br. Florencijan se med fabricieriji poslednjič omenja leta 1700, br. Jožef pa 11 let zatem. Med letoma 1718 in 1725 so gradnjo v provinci zopet nadzirali štirje definitorji, pridružil pa se jim je še br. Konstantin iz Celja, ki je bil med *Praefecti Fabricae* prvič naveden v letih 1713 in 1714.³⁷ Zaradi tega menim, da je bil tudi br. Konstantin več arhitekturnega načrtovanja. To pomeni, da je imelo v letih 1718 in 1725 kar pet oseb in ne le štiri,

²⁷ Benedik, Kralj: Kapucini na Slovenskem, str. 23.

²⁸ Benedik: Iz protokolov, str. 9–10, 40–44.

²⁹ ASKP, Zapiski za kroniko, str. 3.

³⁰ ASKP, Zapiski za kroniko, str. 3.

³¹ Benedik: *Die Kapuziner*, str. 97.

³² ASKP, Notae pro chronica, str. 96.

³³ Benedik: Kapucini v Novem mestu, 1994, str. 197.

³⁴ Benedik: *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane*, str. 48.

³⁵ Benedik, Kralj: Kapucini na Slovenskem, str. 85–273.

³⁶ Prav tam, str. 99–111.

³⁷ Prav tam, str. 157–178.

kot zapovedujejo konstitucije, glavno besedo pri gradbeni dejavnosti province.

Le za zgoraj omenjena br. Florencijana in br. Jožefa vemo, da sta bila izučena gradbenika. Br. Florencijan iz Ponna (*Florentianus Ponnensis*) je, sodeč po imenu, prihajal iz kraja Ponna, ki leži v okolici Coma v Lombardiji. Nekdaj so ga zmotno imeli za Bolognčana³⁸ ali Goričana,³⁹ pa tudi za Milančana,⁴⁰ kar je pravilnejše. Njegovo svetno ime je bilo Carlo Antonio Mirano. Leta 1663 je na Reki 20-leten stopil v kapucinski red.⁴¹ Med fabricieriji štajerske province je omenjen med letoma 1666 in 1700.⁴² Drugi arhivski viri ga imenujejo kar »*der fast berühmte baumeister*«,⁴³ bil pa naj bi tudi »*mož temeljitega znanja in velikih izkušenj*«. ⁴⁴ Leta 1700 je izdelal načrt za novo ljubljansko stolnico, katere zasnovo je pozneje zaključil jezuitski arhitekt Andrea Pozzo, ki je prav tako izhajal iz Lombardije, br. Florencijan pa se je takrat posvetil gradnji kapucinskega samostana v Varaždinu. Prav ravno zaključeni prezbiterij ljubljanske stolnice, ki je značilen tudi za vse kapucinske cerkve, naj bi bil narejen po Florencijanovem načrtu.⁴⁵ Umrl je leta 1701 na Ptuj.⁴⁶ Njemu lahko na podlagi podpisov in primerjave pisave na načrtih in v registru novincev pripišemo še prezidavo ljubljanskega kapucinskega samostana leta 1669,⁴⁷ svetokriškega leta 1688⁴⁸ in ptujskega leta 1701,⁴⁹ poleg tega pa še načrt za samostan v Cmureku,⁵⁰ skupaj z br. Jožefom pa še načrt za samostan v Leobnu,⁵¹ prezidavo samostana v Murau⁵² ter predelavo hospica v samostan v Tamswegu.⁵³ Neizpodbitno pa je br. Florencijan izrisal načrt za varaždinski samostan.⁵⁴

Br. Jožef iz Ponna (*Josephus Ponnensis*) je leta 1670 kot 20-leten stopil v kapucinski red na Reki.⁵⁵ Med nadzorniki gradenj nekdanje Štajerske kapucinske province se omenja med letoma 1675 in 1711, vendar tudi to ne nepretrgoma.⁵⁶ Le za enega od načrtov za samostane na Slovenskem lahko domnevamo, da je njegovo lastno delo. Kot zadnji se je namreč podpisal pod načrt krškega kapucinskega samostana iz leta 1706, zato je tudi najverjetnejši avtor.⁵⁷ Prav

³⁸ Lentić-Kugli: *Povijesna urbana*, str. 49.

³⁹ Cevc: Galerijska zbirka slik, str. 16.

⁴⁰ Lavrič: Janez Gregor Dolničar, str. 55.

⁴¹ APHKP, Registro nel quale, fol. 130.

⁴² Benedik, Kralj: Kapucini na Slovenskem, str. 102–141.

⁴³ Cit. po: Lavrič: Zgodovina ljubljanske, str. 449.

⁴⁴ Cit. po: Dolničar: Zgodovina ljubljanske, str. 227.

⁴⁵ Lavrič: Janez Gregor Dolničar, str. 55.

⁴⁶ Prim. Dolničar: Zgodovina ljubljanske, str. 226–227; Lavrič: Janez Gregor Dolničar, str. 55; isti: Zgodovina ljubljanske, str. 449–451. Za podatke in pomembne namige pri iskanju izvora obeh kapucinskih bratov se najlepše zahvaljujem dr. Heleni Seražin, dr. Ani Lavrič in dr. Poloni Vidmar.

⁴⁷ ASKP, Zbirka načrtov, Načrt nadstropja ljubljanskega kapucinskega samostana po predelavi leta 1669, avtor br. Florencijan iz Ponna; Martelanc: *Kapucinska arhitektura*, str. 207–216.

⁴⁸ ASKP, Zbirka načrtov, Načrt ureditve pritličja zahodnega trakta svetokriškega kapucinskega samostana, avtor br. Florencijan iz Ponna, 1688; Martelanc: *Kapucinska arhitektura*, str. 244–257.

⁴⁹ ASKP, Zbirka načrtov, Načrt nadstropja nekdanjega ptujskega kapucinskega samostana, ok. leta 1701, avtor br. Florencijan iz Ponna; Martelanc: *Kapucinska arhitektura*, str. 236–243.

⁵⁰ ASKP, Zbirka načrtov, Kapucinski samostan v Cmureku, avtor br. Florencijan iz Ponna.

⁵¹ ASKP, Zbirka načrtov, Kapucinski samostan v Leobnu, 1689, avtor br. Florencijan iz Ponna.

⁵² ASKP, Zbirka načrtov, Kapucinski samostan v Murau, avtor br. Florencijan iz Ponna.

⁵³ ASKP, Materiale pro Chronica I., str. 72–75.

⁵⁴ APHKP, Tlocrt kapucinskoga samostana u Varaždinu, avtor br. Florencijan iz Ponna. Za več podatkov o varaždinskem samostanu gl. Horvat: Povijest grada, str. 219; Benedik, Kralj: Kapucini na Slovenskem, str. 34; Kemiveš: Dolazak kapucina, str. 123–146.

⁵⁵ APHKP, Registro nel quale, fol. 160. Žal je njegovo svetno ime na fotografijah rokopisa, ki so mi jih poslali iz Arhiva Hrvaške kapucinske province, neberljivo, originala pa tudi ni bilo mogoče najti.

⁵⁶ Benedik, Kralj: Kapucini na Slovenskem, str. 111–155.

⁵⁷ Njemu pa pripisujem tudi izris načrta za karlobaški kapucinski samostan, prim. Martelanc, *Arhitektura kapucinskog samostana u Karlobagu*, str. 175, načrt za Knittelfeld (ASKP, Zbirka

tako kot br. Florencijan je tudi br. Jožef deloval zunaj reda. Ko je bilo po potrebu leta 1695 treba obnoviti cerkev marenberškega samostana dominikank, so poklicali kapucina Jožefa von Ponä,⁵⁸ da bi vodil gradbena dela. Ta je naslednje leto uredil tudi Pekel oz. globel ob potoku med samostanom in Kalvarijo ter poskušal kar se da točno rekonstruirati Kristusovo pot od Oljske gore do Golgote.⁵⁹ Povabljen je bil tudi h gradnji ljubljanske stolnice. V virih ga Dolničar navaja kot kapucinskega stavbenika. Ker pa zahtevni nalogi ni bil kos, zdelo se je, »da je bolj sposoben staviti koče kot pa velike stavbe«,⁶⁰ je bil odslovljen.⁶¹ Umrli je leta 1712 v Gradcu.⁶²

Zanimivo je dejstvo, da sta bila oba fabricierija, ki sta v provinci delovala v drugi polovici 17. in na začetku 18. stoletja, doma iz istega kraja v Lombardiji. V Štajerski kapucinski provinci je, tako kot tudi sicer na celotnem notranjeavstrijskem območju, v tistem času primanjkovalo strokovnjakov, ki bi bili sposobni načrtovanja novogradenj in prezidav. Zato so se v naše kraje priselili številni lombardski stavbeniki.⁶³

Morda sta br. Florencijan in Jožef že v Lombardiji, kjer sta se nedvomno prvič srečala z gradbeništvom, pokazala zanimanje za vstop v red in sta bila zaradi pomanjkanja izučenih gradbenikov v notranjeavstrijskih deželah po redovnih zvezah poslana na hrvaško Reko, kjer je bil med letoma 1662 in 1727 noviciat⁶⁴ in kjer sta v red tudi dejansko stopila. Verjetno pa je tudi, da sta v naše kraje prišla kot dva izmed mnogih mojstrov, ki so takrat s trebuhom za kruhom emigrirali v Notranjo Avstrijo in si tu iskali dela. Pozneje pa sta stopila v red in tam opravljala službo redovnega gradbenika. V tistem času, ko sta bila v štajerski provinci dejavna zgoraj omenjena brata, so kapucini tudi po njunih načrtih zgradili in prezidali veliko samostanov. Takratnim potrebam pa se je vsaj na območju današnje Slovenije prilagodilo oz. prezidalo kar šest od devetih samostanskih kompleksov, med njimi že zgoraj omenjeni ljubljanski leta 1669 in leta 1695, ptujski leta 1701 ter ok. 1708, svetokriški leta 1688, krški leta 1706, kranjski leta 1700 ter novomeški leta 1700 in 1712. Poleg tega je dober glas o njunem delovanju segel tudi zunaj redovne skupnosti, saj so ju k načrtovanju vabili tako svetni duhovniki kot tudi drugi redovi. Lombardski stavbeniki so tudi na splošno vplivali na domače stavbarje, ki so se umetnosti gradnje izučili kot njihovi pomočniki v prvih desetletjih 18. stoletja.⁶⁵ Zato tudi ne preseneča dejstvo, da se prav v drugem desetletju 18. stoletja v knjigi kapitljev štajerske province pojavlja br. Konstantin iz Celja, za katerega lahko domnevamo, da je bil domač v tej stroki.⁶⁶

Prav tako sta iz severne Italije na Slovensko prišla dva gradbenika, ki sta kot laika sodelovala pri postavitvi kapucinskih samostanskih hiš. Med bolj znanimi je Giovanni Battista Donino, Hrenov stavbenik, ki je gradil ljubljanski kapu-

načrtov, Kapucinski samostan v Knittelfeldu), skupaj z br. Florencijanom pa je sodeloval še pri načrtovanju samostana v Leobnu, prezidavi samostana v Murauu in Tamswegu (gl. zgoraj).

⁵⁸ Cit. po: Vidmar: Kamnite skulpture, str. 89.

⁵⁹ Kapucini so bili dejavni pri postavljanju križevih potov in kalvarij, prim. br. Rudolf, Kapuziner und die bildende Kunst, str. 110. Več o br. Jožefu iz Ponna in njegovem delovanju za marenberške dominikanke v obširnem članku: Vidmar: Kamnite skulpture, str. 88–90.

⁶⁰ Cit. po: Dolničar: Zgodovina ljubljanske, str. 229.

⁶¹ Prav tam, str. 229.

⁶² Vidmar: Kamnite skulpture, str. 89.

⁶³ V Gradcu je med letoma 1564 in 1618 delovalo veliko število stavbarjev in umetnikov, ki so prišli v veliki meri iz Lombardije, iz okolice Coma in Lugana, prim. Cevc: Slovenska umetnost, str. 61, 65–66, 117. Več o lombardskih stavbenikih gl. tudi v: Seražin: Lombardske stavbarske delavnice, str. 20–35.

⁶⁴ Benedik, Kralj: Kapucini na Slovenskem, str. 25.

⁶⁵ Cevc: Slovenska umetnost, str. 61, 65–66, 117.

⁶⁶ Martelanc: Kapucinska arhitektura, str. 207–292.

cinski samostan,⁶⁷ na Goriškem pa je bil dejaven Giovanni Battista Traversa, ki je v Sveti Križ prišel na ukaz goriškega deželnega glavarja.⁶⁸

Od leta 1727 dalje so prezidave v provinci nadzorovali izključno štirje definatorji, po letu 1770 pa v knjigi kapitljev ni več navedbe, komu so prepuščali to pomembno nalogo.⁶⁹ Najverjetneje funkcija znotraj reda ni bila več tako pomembna kot na začetku. Novogradenj namreč ni bilo, zato je kapucinski red bržkone le krovno nadzoroval vse prezidave, načrte pa so izrisovali za to izobraženi laiki. Poleg tega je v tistem času treba upoštevati tudi vedno večji vpliv državnega aparata, ki je prek okrožnih uradov nadziral celotno življenje. Za gradbene zadeve je bil namreč zadolžen okrožni inženir, ki je bil podrejen provincialni oz. deželni gradbeni direkciji,⁷⁰ kar pravzaprav pomeni, da kapucini izobraženih gradbenikov niso več potrebovali, ampak so se morali obrniti na mojstre in inženirje, pristojne za gradbeno dejavnost, ter se v vseh pogledih prilagoditi birokratskim zahtevam tistega časa. Poleg tega so reforme Jožefa II. razpusstile veliko samostanov, oblast pa je omejevala preambiciozno zasnovane gradbene podvige in nabavo bogate cerkvene opreme,⁷¹ kar je brez dvoma vplivalo tudi na sicer že tako skromne kapucine.

V 19., 20. in 21. stoletju najdemo med snovalci prezidav kapucinskih samostanov laične gradbenike. Kapucinska arhitektura se je tako začela prilagajati predvsem potrebam konkretne redovne skupnosti in ni več strogo upoštevala v konstitucijah zapisanih pravil. Med pobudniki prezidav največkrat zasledimo gvardijane, ki vsak po svoji najboljši moči vlečejo bolj ali manj uspešne poteze. V okvirih nekdanje Štajerske kapucinske province je najbolj tipičen primer novogradnja neogotske kapucinske cerkve na Reki, ki se je gradila kar 25 let do leta 1929 pod vodstvom gvardijana Bernardina Škrivanića in arhitektov Giovannina Marie Cureta in Cornelia Budinicha.⁷²

Med slovenskimi samostani pa naj opozorimo na celjskega, svetokriškega in škofjeloškega. V Celju so ok. leta 1910 cerkev na pobudo p. Donata Zupanića in po načrtih Ivana Rozmana povečali. Dela je prevzel zidarski mojster Ferdinand Golgranc.⁷³ Tudi iz leta 1934 so ohranjeni arhivski viri in načrti, ki pričajo o prezidavah samostanskega poslopja. Pod načrte se je zopet podpisal zidarski mojster Ferdinand Golgranc.⁷⁴ Pred kratkim pa je obnova celotnega kapucinskega samostana potekala pod taktirko arhitektke Vere Klepej Turnšek.⁷⁵

Med letoma 1882 in 1888, ko je bil gvardijan svetokriškega kapucinske-

⁶⁷ Več o stavbarju Doninu v: Lavrič: Vloga ljubljanskega škofa, str. 223–224; Lubej: Donino, str. 558.

⁶⁸ Giovanni Battista Traversa (tudi Trauersa) je bil eden od lombardskih gradbenih inženirjev, ki so skrbeli za utrdbe na Goriškem. V tej vlogi je nastopil leta 1640, prim. Seražin, Lombardske stavbarske delavnice, str. 31. Podatek, da je dva dneva v tednu nadziral gradnjo svetokriškega kapucinskega samostana, pa najdemo v: StLA, Archiv Pallavicino Familie, K 26 H 393.

⁶⁹ Benedik, Kralj: Kapucini na Slovenskem, str. 180–273.

⁷⁰ Semlič Rajh: Delovanje okrožnih uradov, str. 8–11; Kemperl: Celjski in mariborski, str. 19–20.

⁷¹ Lavrič: Likovna umetnost, str. 460.

⁷² Magaš: Gradnja kapucinske crkve, str. 233.

⁷³ Več o prezidavi v: Stegenšek: Povečane župnijske cerkve, str. 187–188; Lazarini: Redovi in sakralna umetnost, str. 139–140; Benedik: *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Cecilije*, str. 52–53; Lazarini: *Cerkvena arhitektura*, str. 289. Prvotni načrt prezidave s podpisom Ferdinanda Golgranca hrani Zgodovinski arhiv Celje: ZAC, SI ZAC/0024, Mestna občina Celje, sig. SI ZAC/0024/002/022/001/000 58, a. š. 111.

⁷⁴ V Arhivu Slovenske kapucinske province hranijo nekaj gradiva iz Nadškofijskega arhiva v Ljubljani s signaturo: NŠAL, Župnijski arhivi (ŽA), Kapucini, fasc. 1, Razne knjige, Prošnja za stavbeno dovoljenje prizidka dvorišnega poslopja k obstoječemu samostanu ter podaljšanje samostanskega kora in zakristije (Celje, 1934), v katerem je opisana prezidava samostana iz 30. let 20. stoletja. Nekaj podatkov o tem v: Benedik: *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Cecilije*, str. 56. Gl. tudi načrte v: ZAC, SI ZAC/1022, Zbirka načrtov, predalnik 8, sig. 76. Nekaj prezidav se je vršilo tudi leta 1938. Gl. ZAC, SI ZAC/0024, Mestna občina Celje, sig. SI ZAC/0024/002/022/001/000 58, a. š. 111.

⁷⁵ *Cerkve sv. Cecilije v duhu časa*.

ga samostana p. Konstantin Škodnik iz Morskega pri Kanalu,⁷⁶ je bil preurejen južni del južnega trakta dormitorija.⁷⁷ Leta 1896 in naslednje leto pa so na pobudo gvardijana p. Friderika Ingliča iz Stare Loke preuredili še zahodni trakt nadstropja.⁷⁸ Ko je leta 1909 strela uničila zvonik, so naslednje leto nad desnim oratorijem postavili betonskega, in sicer po načrtih zidarskega mojstra Alojzija Breclja.⁷⁹ Proti koncu 20. stoletja pa se je začela temeljita obnova samostana in cerkve po načrtih Franceta Kvaternika.⁸⁰

V Škofji Loki so leta 1877 pod vodstvom stavbenika Janeza Krstnika Molinara naredili nov zvonik.⁸¹ Isti je leta 1873⁸² prenovil in znatno povečal stransko kapelo sv. Križa.⁸³ Leta 1935 so preuredili še nadstropje severnega trakta. Prezidavo je vodil Angelo Molinaro, nečak zgoraj omenjenega Janeza Krstnika.⁸⁴

Zaključek

Kot je bilo že večkrat poudarjeno, so vsi samostani v okvirih nekdanje Štajerske kapucinske province spadali v beneško-tirolski tip kapucinskega samostana. Vpliv Benečanov je viden že na začetku, saj so češko-avstrijsko-štajerski komisariat vodili prav beneški kapucini, ki so dejavno sodelovali tudi pri postavitvi prvih samostanov. Pozneje so nad gradbeno dejavnostjo bedeli domačini. Po sredini 17. stoletja sta v knjigi kapitljev navedena dva izučena stavbenika iz Lombardije, br. Florencijan in br. Jožef iz Ponna, ki sta bistveno spremenila podobo marsikaterega samostana znotraj province, dejavna pa sta bila tudi zunaj reda. V prvi četrtini 18. je domnevno funkcijo stavbenika prevzel p. Konstantin iz Celja, v drugi četrtini istega stoletja pa so gradbeno dejavnost usmerjali kar definatorji sami, ki v tej vlogi od leta 1770 dalje v knjigi kapitljev ne nastopajo več. Najverjetneje zato, ker se je takrat nadzor države nad gradbenimi deli (tudi samostanskih domovanj) močno okrepil. Načrte za prezidave pa so lahko izdelali le z državne strani potrjeni gradbeniki, vendar kljub temu lahko domnevamo, da so jim smernice še vedno dajali kapucini sami. Tako je v drugi polovici 18. stoletja ta nekoč izredno pomembna funkcija znotraj province dokončno izgubila pomen. Ko se slovenski kapucini danes odločijo prezidati samostan ali ga adaptirati, izbirajo največkrat med domačimi arhitekti, sami pa lastnega umeetniškega izražanja na področju arhitekture ne spodbujajo več.

⁷⁶ Gl. Kralj, Kralj: *Kapucinski samostan*, str. 66.

⁷⁷ Na načrtu je namreč napisano: *celle ab P. Constantino anno 1882 adaptate*. V svetokriški kroniki najdemo za leto 1882 navedbo: [...] *P. Constantin geht sofort an die Restaurirung des Klosters [...]*, cit. po: ASKP, Notae pro chronica, str. 45, leta 1887 pa: [...] *In Hl. Kreuz viele Reparaturen und Neubauten – vide ibi lib- memorabilium. – Auslagen dafür in diesem Jahre 1300 Fl. [...]*, cit. po: ASKP, Materiale pro Chronica V., str. 87.

⁷⁸ Na načrtu je namreč napisano: *Celice so bile narejene po mojem načrtu proti borjaču, torej samo 6 oken. Sv. Križ. Sept. 1896. P. Friedrich*. Gl. tudi ASKP, Notae pro chronica, str. 56, 81; Kemperl: *Kapucinska cerkev*, str. 240.

⁷⁹ Kralj, Kralj: *Kapucinski samostan*, str. 51.

⁸⁰ Načrti predelave se hranijo v: ASKP, Samostan Vipavski Križ. Obnova in revitalizacija, pripravil France Kvaternik leta 1982.

⁸¹ ASKP, Kronika kapucinskega samostana v Škofji Loki. II., str. 50–55; Benedik: *Kapucinski samostan s cerkvijo Sv. Ane*, str. 86.

⁸² Pokorn: *Loka*, str. 755. Tudi France Štukl gradnjo kapele enkrat datira v leto 1873, prim. Štukl: *Stavbenik Janez Krstnik Molinaro*, str. 203, drugič pa v leto 1878, prim. Štukl: *Knjiga hiš*, str. 86. Po vsej verjetnosti gre za lapsus avtorjev, zato je verjetnejša letnica 1873.

⁸³ Kovač: *Ustanovitev kapucinskega samostana*, str. 46. Pri tem se sklicuje na članek: Pokorn: *Loka*, str. 755.

⁸⁴ ASKP, Kronika kapucinskega samostana v Škofji Loki. II., str. 181; Štukl: *Stavbenik Janez Krstnik Molinaro*, str. 198.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

APHKP – Arhiv Provincijalata Hrvatske kapucinske provincije (Zagreb):

- ◉ Registro nel quale sono notati tutti li frati di questa Prouincia della Stiria, con le loro ricettioni, professioni et testimonij ... Al primo di Genajo, 1623.
- ◉ Tlocrt kapucinskoga samostana u Varaždinu.

ASKP – Arhiv Slovenske kapucinske province (Ljubljana):

- ◉ Kronika kapucinskega samostana v Škofji Loki: II. del. 1860–1939 (transkripcija rokopisa) (s.l., 1998).
- ◉ Materiale pro Chronica: I. Materiale Pro Chronica Provincae Styrae Ordinis Capucinatorum, Nr. 23. – Archiv Provinciae Illyricae. Ab anno 1600 – 1700. Ex authenticis fontibus hausit P. Fridericus Inglič. Transcripsit P. Angel Kralj (Škofja Loka, 2001).
- ◉ Materiale pro Chronica: V. Materiale Pro Chronica Provincae Styrae Ordinis Capucinatorum, Nr. 26. – Archiv Provinciae Illyricae. Ab anno 1850-1900. Additum etiam Materiale pro Chronica VI Nr. 27.
- ◉ Notae pro chronica Capucinatorum Sanctae Crucis (tipkopis kronike) (s.l., s.d.).
- ◉ Samostan Vipavski Križ. Obnova in revitalizacija, pripravil France Kvaternik leta 1982.
- ◉ Zapiski za kroniko kapucinskega samostana v Celju. 1609–1899. Iz celjskih samostanskih arhivskih listin izpisal p. Friderik Inglič iz Stare Loke. Računalniško pripravil v letu 1996 p. Angel Kralj (s. l., 1996).
- ◉ Zbirka načrtov, Kapucinski samostan v Cmureku, avtor br. Florencijan iz Ponna.
- ◉ Zbirka načrtov, Kapucinski samostan v Knittelfeldu, avtor br. Jožef iz Ponna.
- ◉ Zbirka načrtov, Kapucinski samostan v Leobnu, 1689, avtor br. Florencijan iz Ponna.
- ◉ Zbirka načrtov, Kapucinski samostan v Murauu, avtor br. Florencijan iz Ponna.
- ◉ Zbirka načrtov, Načrt nadstropja ljubljanskega kapucinskega samostana po predelavi leta 1669, avtor br. Florencijan iz Ponna.
- ◉ Zbirka načrtov, Načrt nadstropja nekdanjega ptujskega kapucinskega samostana, ok. leta 1701, avtor br. Florencijan iz Ponna.
- ◉ Zbirka načrtov, Načrt ureditve pritličja zahodnega trakta svetokriškega kapucinskega samostana, avtor br. Florencijan iz Ponna, 1688.
- ◉ ASKP/NŠAL, ŽA (župnijski arhivi), Kapucini, fasc. 1, Razne knjige: Prošnja za stavbno dovoljenje prizidka dvoriščnega poslopja k obstoječemu samostanu ter podaljšanje samostanskega kora in zakristije (Celje, 1934).

PAKW – Provinzarchiv der Kapuziner in Wien (Dunaj):

- ◉ Architektursammlung, Nesignirana zbirka načrtov (t. i. „Musterbuch“).

StLA: Steiermärkisches Landesarchiv Graz (Gradec):

- ◉ Archiv Pallavicino Familie, K 26 H 393, Maria Victoria Pallavicino, Familienbuch des Hauses Attems.

ZAC – Zgodovinski arhiv Celje (Celje):

- ◉ SI ZAC/0024, Mestna občina Celje, sig. SI ZAC/0024/002/022/001/000 58, a. š. 111;
- ◉ SI ZAC/1022, Zbirka načrtov, predalnik 8, sig. 76.

INTERNETNI VIRI

Regel und Konstitutionen der minderen Brüder Kapuziner (Innsbruck-Luzern-München, 2015) [Elektronski vir, http://www.kapuziner.at/uploads/tx_bcpagflip/Kapuziner_Satzungen_Konstitution_D_2015_02.pdf].

Seražin, Helena: Lombardske stavbarske delavnice od 16. do 18. stoletja v slovenskih deželah. V: *Slovenska umetnost in njen evropski kontekst* (ur. Barbara Murovec) [Elektronski vir, <http://uifs.zrcsazu.si/ebook/slovenskaumetnost.2007.pdf>]. Ljubljana: Elektronske izdaje Umetnostnozgodovinskega inštituta Franceta Steleta, 2007, str. 20–35.

ČASOPISNI VIRI

Benedik, Metod, Kralj, Angel: Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih. Nekdanja Štajerska kapucinska provinca V: *Acta ecclesiastica Sloveniae* 16 (Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih, ur. Metod Benedik) (1994).

Benedik, Metod: Iz protokolov ljubljanskih škofov. Protokol II, 1-59v za leta 1612–1613. V: *Acta ecclesiastica Sloveniae* 14 (1992), str. 7–57.

Benedik, Metod: Kapucini v Novem mestu. V: *Zgodovinski časopis* 48 (1994), št. 2, str. 195–216.

Frank, Karl Suso: Gebaute Armut. Zur südwestdeutsch-schweizerischen Kapuzinerarchitektur des 17. Jahrhunderts. V: *Franziskanische Studien* 58 (1976), str. 55–77.

Kemiveš, Mirko: Dolazak kapucina u Varaždin i znameniti kapucini tijekom 300 godina varaždinskog samostana. V: *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin* 12/13 (2001), str. 123–146.

Klaiber, Susan: Architecture as Form of Erudition. Early Modern Priest-Architects. V: *Sacred Architecture* 24 (2013), str. 11–16.

Kovač, Primož: Ustanovitev kapucinskega samostana v Škofji Loki. V: *Loški razgledi* 40 (1993), str. 39–58.

Krašić, Stjepan: Crkva i samostan sv. Dominika u Trogiru. Povijesno-umjetnički prikaz. V: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 41 (2008), št. 1, str. 67–107.

Lazarini, Franci: Redovi in sakralna umetnost na Slovenskem v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja. V: *Acta historiae artis Slovenica* 17 (2012), št. 2, str. 137–153.

Martelanc, Tanja: Arhitekturni traktat beneškega kapucina Antonia da Pordenone in njegov vpliv na kapucinsko arhitekturo srednje Evrope. Primer nekdanjega kapucinskega samostana na Ptujju. V: *Acta historiae artis Slovenica* 20 (2015), št. 2, str. 31–56.

Pokorn, Franc: Loka. Krajepisno-zgodovinska črtica. V: *Dom in svet. Zabavi in pouku* 7 (1894), št. 24, str. 754–757.

Stegenšek, Avguštin: Povečane župnijske cerkve. V: *Ljubitelj krščanske umetnosti* 1 (1914), str. 174–188.

Sundt, Richard A.: „Mediocris domos et humiles habeant fratres nostri“. Dominican Legislation on Architecture and Architectural Decoration in the 13th Century. V: *Journal of the Society of Architectural Historians* 46 (1987), št. 4, str. 394–407.

Štukl, France: Stavbenik Janez Krstnik Molinaro. V: *Loški razgledi* 16 (1969), str. 198–205.

Vidmar, Polona: Kamnite skulpture Franca Krištofa Reissa za samostana Žiže in Marenberg. V: *Acta historiae artis Slovenica* 20 (2015), št. 2, str. 71–94, 156–157.

LITERATURA

Badstübner, Ernst: *Kirchen der Mönche. Die Baukunst der Reformorden im Mittelalter. Mit Aufnahmen von Klaus G. Beyer*. Wien: Tusch, 1980.

Benedik, Metod, Todosovska Šmajdek, Urška, Klepej Turnšek, Vera: *Cerkev sv. Cecilije v duhu časa: publikacija ob zadnji prenovi cerkve sv. Cecilije*. Ljubljana: Salve, 2017.

Benedik, Metod: *Die Kapuziner in Slowenien 1600-1750. Dissertationsarbeit* (tipkopis doktorske disertacije). Roma: [s.n.], 1973.

Benedik, Metod: *Kapucinski samostan s cerkvijo Sv. Ane. Škofja Loka*. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba; Škofja Loka: Kapucinski samostan, 2009.²

Benedik, Metod: *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Cecilije Celje*. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015.

Böhm, Christian: *La situazione insediativa dei Cappuccini nell'Umbria del seicento. V: I Cappuccini dell'Umbria tra Sei e Settecento. Convegno internazionale di studi, Todi 24 - 26 giugno 2004* (ur. Gabriele Ingegneri). Roma: Istituto Storico dei Cappuccini, 2005, str. 63–104.

Cevc, Emilijan: *Galerijska zbirka slik in plastik starih mojstrov. V: Kapucinska knjižnica in galerijska zbirka Krško. Kulturni zakladi naše preteklosti* (ur. Lojze Štih). Krško: Krajevna skupnost, 1983), str. 15–28.

Cevc, Emilijan: *Slovenska umetnost*. Ljubljana: Glavni odbor Prešernove družbe, 1966.

Constitutiones Ordinis fratrum minorum capuccinorum. Saeculorum decursu promulgatae 1 (Constitutiones Antiquae (1529-1643)) (ur. Fidel Elizondo). Romae: Curia Generalis OFM Cap., 1980.

Constituzioni de li frati minori detti cappuccini (1536). Con le variazioni redazionali dal 1552 al 1643. V: *I frati cappuccini. Documenti e testimonianze del primo secolo 1* (Ispirazione e istituzione, ur. Costanzo Cargnoni). Perugia: EFI, 1988, str. 249–464.

„Constituzioni delli frati minori detti della vita eremitica“ (1529). V: *I frati cappuccini. Documenti e testimonianze del primo secolo 1* (Ispirazione e istituzione, ur. Costanzo Cargnoni). Perugia: EFI, 1988.

Da Portogruaro, Davide: *Il tempio del Redentore e il convento dei cappuccini di Venezia*. Venezia: Scuola Tip. Emiliana Artigianelli, 1930).

Dolničar, Janez Gregor: *Zgodovina ljubljanske stolne cerkve. V: Zgodovina ljubljanske stolne cerkve. Ljubljana 1701–1714* (ur. Ana Lavrič). Ljubljana: Založba ZRC, 2003, str. 209–362.

Dür, Martin: *Die Kapuziner in Vorarlberg* (tipkopis diplomske naloge). Innsbruck: [s.n.], 1990.

Horvat, Rudolf: *Povijest grada Varaždina*. Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad, 1993.

Hümmerich, Walther: *Anfänge des kapuzinischen Klosterbaues. Untersuchungen zur Kapuzinerarchitektur in den rheinischen Ordensprovinzen*. Mainz: Selbstverlag der Gesellschaft für mittelhheinische Kirchengeschichte, 1987.

Kemperl, Metoda: *Celjski in mariborski mestni zidarski mojstri in okrožni inženirji ter njihove naloge. V: Načrti okrožnih inženirjev in mestnih zidarskih mojstrov na slovenskem štajerskem. (1786–1849)* (ur. Metoda Kemperl). Celje: Zgodovinski arhiv; Maribor: Pokrajinski arhiv, 2008, str. 19–27.

Kemperl, Metoda: *Kapucinska cerkev sv. Frančiška Asiškega v Vipavskem Križu. V: Leksikon cerkva na Slovenskem. Škofija Koper XI. 2 (Dekanija Vipavska)* (ur. Luka Vidmar). Celje: Mohorjeva družba, 2004, str. 240–242.

Kralj, Angel: *Kapucinski samostan s cerkvijo v Krškem. 350-letnica posvetitve cerkve*. Ljubljana: Kapucinski provincialat, 1994.

Kralj, Franc, Kralj, Angel: *Kapucinski samostan s cerkvijo v Vipavskem Križu. 350-letnica samostanske cerkve*. Ljubljana: Kapucinski samostan s cerkvijo v Vipavskem Križu, 1993.

La bella e santa riforma dei frati minori cappuccini (ur. Melchiorre da Pobladura). Roma: Istituto storico cappuccino, 1963.

Lavrič, Ana: *Janez Gregor Dolničar in njegova zgodovina ljubljanske stolne cerkve. V: Zgodovina ljubljanske stolne cerkve. Ljubljana 1701–1714* (ur. Ana Lavrič). Ljubljana: Založba ZRC, 2003, str. 11–62.

Lavrič, Ana: *Likovna umetnost v Herbersteinovem času. V: Herbersteinov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj). Celje: Mohorjeva družba, 2004 (Simpoziji v Rimu, 21), str. 455–476.

Lavrič, Ana: *Vloga ljubljanskega škofa Tomaža Hrena v slovenski likovni umetnosti. Die Rolle des Bischofs Tomaž Hren in der slowenischen bildenden Kunst*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1988.

Lavrič, Ana: Zgodovina ljubljanske stolne cerkve po dokumentih Janeza Antona Dolničarja. V: *Zgodovina ljubljanske stolne cerkve. Ljubljana 1701–1714* (ur. Ana Lavrič). Ljubljana: Založba ZRC, 2003 (Opera Instituti Artis Historiae), str. 443–495.

Lazarini, Franci: *Cerkvena arhitektura lavantinske škofije v času knezoškofa dr. Mihaela Napotnika (1889–1922)* (tipkopis doktorske disertacije). Ljubljana: [s.n.], 2012.

Le ordinazioni di Albacina (1529). V: *I cappuccini. Fonti documentarie e narrative del primo secolo (1525–1619)* (ur. Vincenzo Criscuolo). Roma: Curia Generale dei Cappuccini, 1994, str. 140–162.

Le prime costituzioni (Roma-S.Eufemia 1536). V: *I cappuccini. Fonti documentarie e narrative del primo secolo (1525–1619)* (ur. Vincenzo Criscuolo). Roma: Curia Generale dei Cappuccini, 1994, str. 163–244.

Lentić-Kugli, Ivy: *Povijesna urbana cjelina grada Varaždina*: Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1977.

Lingo, Stuart Patrick: *The Capuchins and the Art of History. Retrospection and Reform in the Arts in Late Renaissance Italy* (tipkopis doktorske disertacije). Cambridge: [s.n.], 1998.

Lubej, Uroš: Donino. V: *Allgemeines Künstlerlexikon. Die Bildenden Künstler aller Zeiten und Völker* 28 (Disney-Donnus). München; Leipzig: K. G. Saur; Berlin; New York: W. de Gruyter, 2001, str. 557–558.

Magaš, Olga: Gradnja kapucinske crkve Gospe Lurdske, V: *Bernardin Nikola Škrivanić i njegovo vrijeme. Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa o Bernardinu Škrivaniću, održanog u Rijeci 7.–9. lipnja 1996* (ur. Darko Deković). Rijeka: Matica hrvatska, Ogranak, 1997, str. 233–260.

Martelanc, Tanja: Arhitektura kapucinskoga samostana u Karlobagu unutar Štajerske kapucinske provincije. V: *Franjevci kapucini u Karlobagu. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa o 300. obljetnici djelovanja franjevac kapucina u Lici i Krbavi (1713–2013.)* (ur. Anto Barišić). Zagreb: Kršćanska sadašnjost: Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića; Karlobag: Kapucinski samostan sv. Josipa: Općina Karlobag, 2014, str. 163–194.

Martelanc, Tanja: *Kapucinska arhitektura v slovenskem etničnem prostoru do nastanka Ilirskih provinc: doktorska disertacija*. Ljubljana: [s.n.], 2016.

Puppi, Lionello: *Andrea Palladio*. Milano: Electa, 1974.

Rossini, Giorgio: Appunti per una storia dell'architettura cappuccina in Liguria. V: *Studi in onore di p. Cassiano da Langasco*. Genova: Associazione amici della Biblioteca Franzoniana, 1989, str. 25–60.

Rudolf, Bruder: Kapuziner und bildende Kunst. V: *Aus dem Leben und Wirken des KapuzinerOrdens mit besonderer Berücksichtigung der Deutschsprachigen Provinzen. Festschrift zum 400. Jährigen Jubiläum der Ordens* (ur. Chrysostomus Schulte). München: Hanns Eder Verlag, 1928, str. 107–115.

Schmucki, Ottaviano: La figura di san Francesco nelle prime costituzioni cappuccine. Lo spirito francescano nelle »Costituzioni dei frati minori detti della vita hermitica« del 1529. V: *Le origini della riforma cappuccina. Atti del convegno di studi storici Camerino 18–21 settembre 1978*. Ancona: Curia Provinciale Frati Cappuccini, 1979, str. 121–157.

Semlič Rajh, Zdenka: Delovanje okrožnih uradov in ohranjenost gradiva. V: *Nacrta okrožnih inženirjev in mestnih zidarskih mojstrov na slovenskem Štajerskem. (1786–1849)* (ur. Metoda Kemperl). Celje: Zgodovinski arhiv; Maribor: Pokrajinski arhiv, 2008, str. 8–15.

Šroněk, Michal: Paolo Piazza – ein malender Kapuziner im rudolfinischen Prag. V: *Prag um 1600. Beiträge zur Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II.* Wien: Kunsthistorisches Museum; Freren: Luca, 1988, str. 284–288.

Štukl, France: *Knjiga hiš v Škofji Loki I. Predmestja Karlovec, Trata, Studenec, Ka-*

pučinsko predmestje. Druga polovica 18. stoletja do 1980. Škofja Loka [i. e.] Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 1981.

Toppi, Francesco Saverio: Introduzione. I – Le Ordinazioni di Albacina (1529). V: *I frati cappuccini. Documenti e testimonianze del primo secolo 1* (Ispirazione e istituzione, ur. Costanzo Cargnoni). Perugia: EFI, 1988, str. 155–176.

Toppi, Francesco Saverio: Introduzione. II – Le prime costituzioni (Roma-S. Eufemia 1536. V: *I frati cappuccini. Documenti e testimonianze del primo secolo 1* (Ispirazione e istituzione, ur. Costanzo Cargnoni). Perugia: EFI, 1988, str. 227–248.

Van 's-Hertogenbosch, Gerlach, Schmucki, Oktavian: Laurentius von Brindisi. V: *Lexikon der christlichen Ikonographie. Ikonographie der Heiligen 7* (Innozenz bis Melchisedech, ur. Engelbert Kirschbaum). Rom [etc.] : Herder, 1974, str. 380–383.

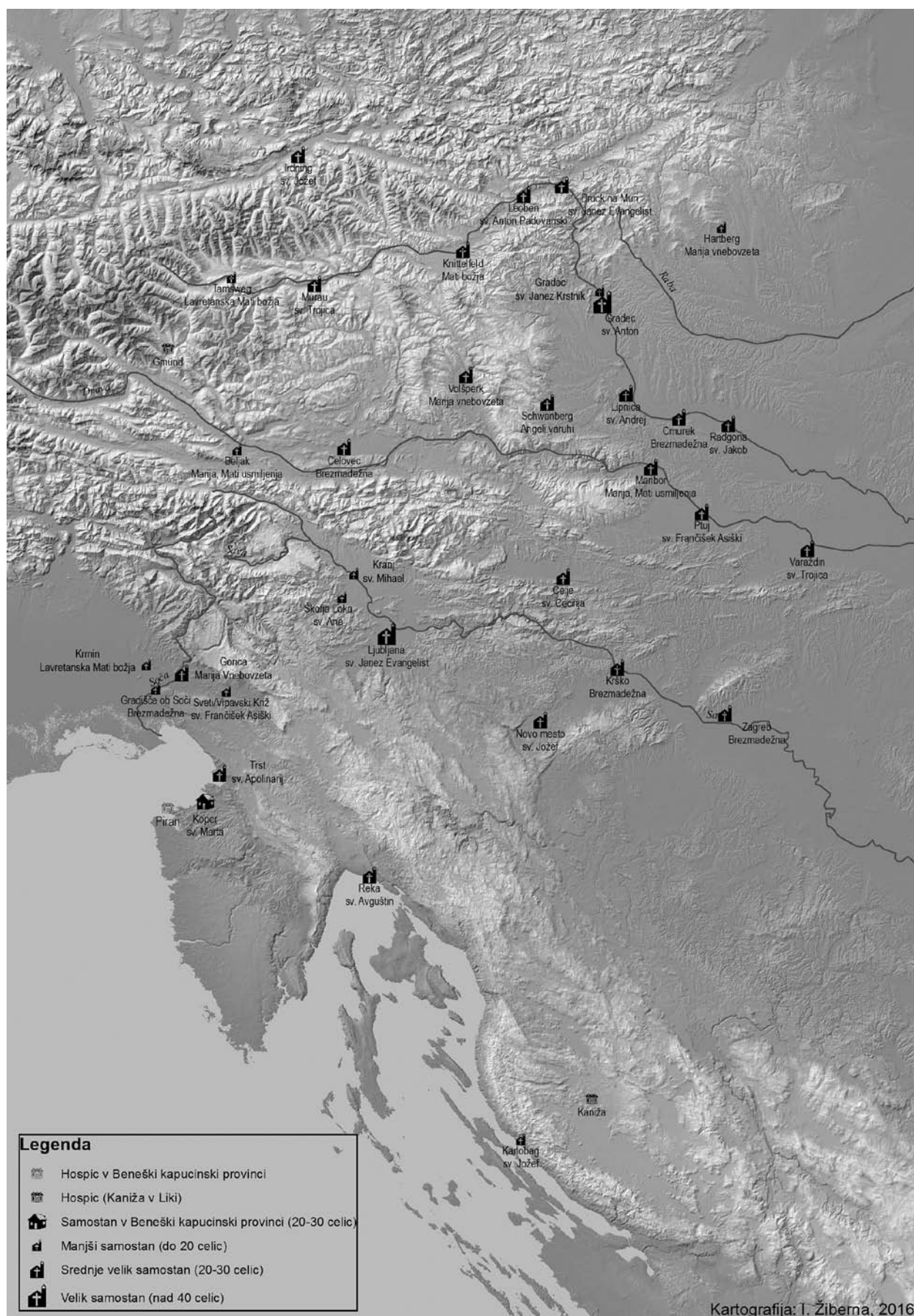
Von Thiessen, Hillard: Intendierte Randständigkeit und die „Macht der Schwachen“. Zur Wahrnehmung des erneuerten Armutsideals der Kapuziner in der Gesellschaft der Frühen Neuzeit. V: *Gelobte Armut. Armutskonzepte der franziskanischen Ordensfamilie vom Mittelalter bis in die Gegenwart* (ur. Heinz-Dieter Heimann idr.). Paderborn; München; Wien; Zürich: F. Schöningh, 2012, str. 424–447.

SUMMARY

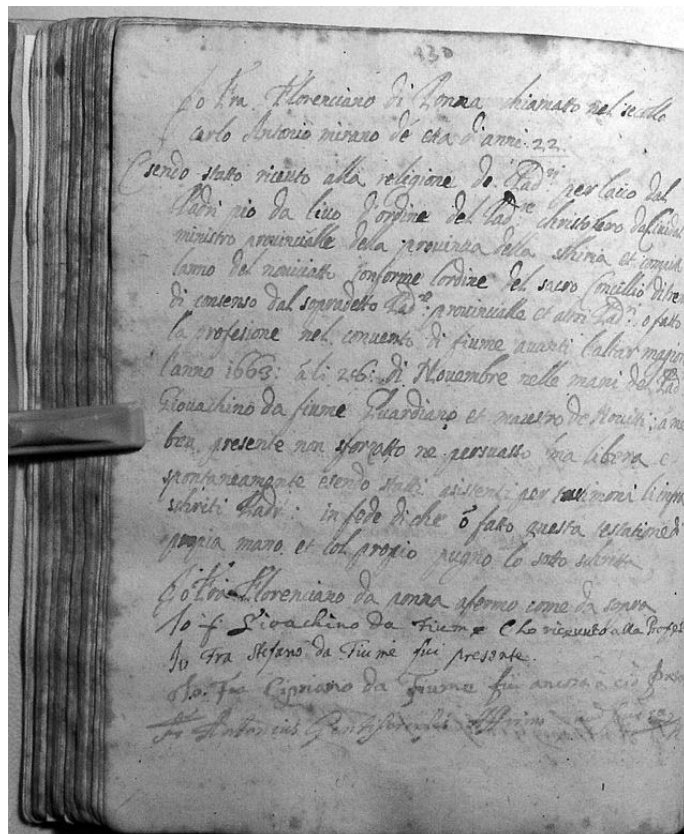
ARCHITECTURE OF CAPUCHIN ORDER WITHIN THE BOUNDARIES OF ORDERS' PROVINCES. THE EXAMPLE OF A FORMER CAPUCIN STYRIAN PROVINCE

Province boundary is most frequently also the boundary within which Capuchin monastic artists were active, with only few of them active also outside of it. Boundaries were most frequently crossed mainly by Italian Capuchins when they started establishing new provinces outside of present-day Italy at the end of the 16th and the beginning of the 17th centuries. At that time four *fabricieri*, all good and devout friars, supervised and led constructions of monastery housing both at home and in the newly established provinces, thus ensuring that in the mother provinces established floor plan transferred to subsidiary provinces. These monastic construction supervisors are not particular to Capuchin order, as they are well known by other orders, for example, friars minor from whom capuchins seceded. The primary obligation of *fabricieri* was to ensure that newly built monastery houses did not deviate substantially from the concept of Sacred Poverty as advocated by Saint Francis of Assisi. They also needed to ascertain whether the houses given to Capuchins are simple and modest, appropriate to house their monastic community. Close monitoring of reconstruction and extensions of monasteries was necessary in order to approve every plan. In Capuchin Styrian province to which the majority of monasteries on our soil belonged, several *fabricieri* are known by name. Two of the most interesting *fabricieri* are named in the book of cathedral chapters after the mid-17th century. They were qualified master builders from Lombardy, f. Florencijan and f. Jožef from Ponn. *Fabricieri* monitored construction activities until the second half of the 18th century when most frequently reconstructions and additions were decided by guardians who entrusted their wishes to secular architects and construction engineers. For this reason, the 19th, the 20th and the 21st centuries are not periods of the typical architectural design of Capuchin monastic housings as it slowly started to merge with concurrent sacral architecture.

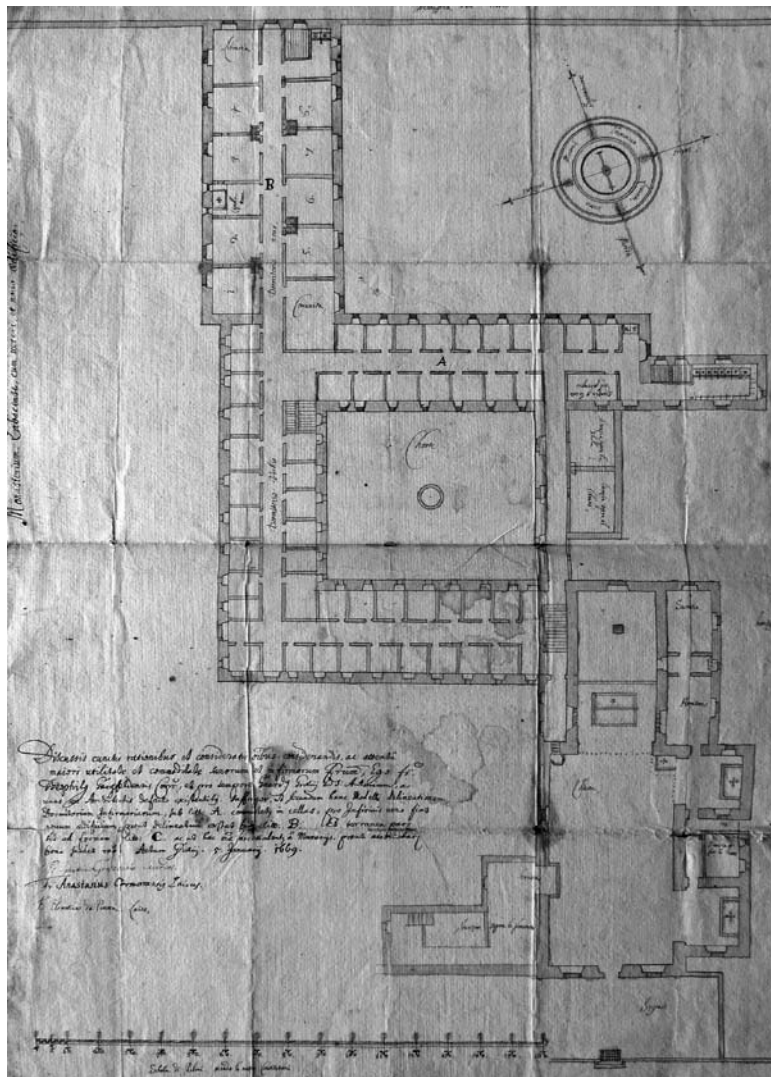
Slikovne priloge

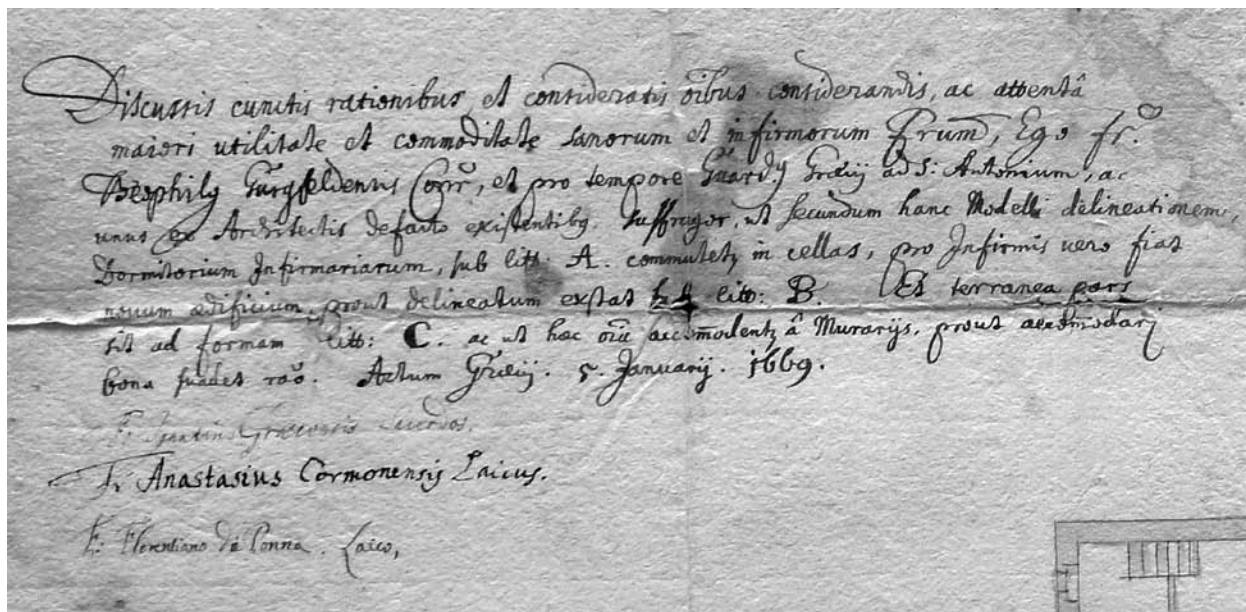
Karta kapucinskih postojank, zaobjetih v doktorski disertaciji od konca 16. do začetka 19. stoletja, avtor karte: prof. dr. Igor Žiberna.

Zaobljube br. Florencijana iz Ponze, APHKP, Registro nel quale sono notati tutti li frati di questa Prouincia della Stiria, con le loro ricettioni, professioni et testimonij ... Al primo di Genajo, 1623, fol. 130.

Načrt nadstropja ljubljanskega kapucinskega samostana po predelavi leta 1669, avtor br. Florencijan iz Ponza (ASKP, Zbirka načrtov, Ljubljanski kapucinski samostan; foto: Tanja Martelanc).

Detajl s podpisom br. Florencijana iz Ponna na načrtu nadstropja ljubljanskega kapucinskega samostana po predelavi leta 1669, avtor br. Florencijan iz Ponna (ASKP, Zbirka načrtov, Ljubljanski kapucinski samostan; foto: Tanja Martelanc).

Naslovna stran zbirke načrtov iz dunajskega kapucinskega samostana, ki predstavlja fabricierija (PAKW, Architektursammlung, Nesignirana zbirka načrtov, t. i. »Musterbuch«, foto: Tanja Martelanc).